

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Maximiliani Sandaei E Societate Iesv Doctoris
Theologi Architectura Christiana**

Sandaeus, Maximilianus

Coloniae Agrippinae, 1653

6. Paulus Apostolus Sapiens Architectus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46065)

ARTICVLVS V.

DEVS ARCHITECTVS SAPIENTISSIMVS.

Sapientia Architecto est propria.

POST Spiritum DEI Beseleeli ad architectandum cō-
municatum, additur Sapientia, quæ secundum vocē
originariam, complectitur, tum certam rerum, tam hu-
manarum, quàm Diuinarum cognitioem; tum pru-
dentiam, ac futurorum prævisionem, quæ prouidentia
nomine denotatur. Est autem Architecti proprium or-
namentum Sapientia, Quare DEVS, quando, vt Archi-
tectus inducitur Sapientia illi cum Prudentia adsigna-
tur. Ieremiæ x. *Qui facit terram in fortitudine* (id est, Omni-
potentia) *sua: preparat,* (hoc est, firmat) *Orbem in Sapientia*
sua: & Prudentia sua extendit calos. Quibus indicat Prophe-
ta, inter perfectiones Diuinas, Sapientiam potissimum
esse & Potentiam, quas DEVS, tanquam Architectus in
Mundi fabricâ, & rerum omnium opificio constituen-
do & conseruando adhibuerit. Et est sanè DEI Sapientia
Architectonica, immensa, nullis constricta terminis. *Sapi-*
entia eius non est numerus, Pl. cxiv. nobis incomprehen-
sibilis. *Sapientiam DEI præcedentem omnia quis inuestigabit?*
Ecclesiastici i. Vbiq̄ obuia: *Effudit illam super omnia*
opera sua, Ecclesiastici i. *Quam magnificata sunt opera tua,*
Domine. omnia in Sapientia fecisti. Plal. ciii.

ARTICVLVS VI.

PAVLVS APOSTOLVS

Sapiens Architectus.

PAVLVS si quis alius ex Apostolorum choro, habuit
omnes illas dotes, ac virtutes, quæ in Architecto
Christiano uumeris omnibus absolutissimo requirun-
tur

tur; sed præcipue Sapienciam Architecronicam. Quod sumo ex Elogio Pauli, tanquam Architeceti, conscriptum à Paulo ipso Architecete Corinthios, quos ita alloquitur in epistola: *DEI Aedificatio estis*, (1. ad Corinth. cap. 3. vers. 9.) ô Corinthij! ô Auditores mei! vos Aedificium, vos Palatium, vos Templum estis. Cuius-nam Architeceti? *DEI*, vt primarij; Pauli, vt secundarij. Nam per gratiam *DEI*, quæ data est mihi, vt Sapiens Architecetus, fundamentum posui. Non mea est hæc fabrica, non meum est hoc opus, Ecclesia Corinthiaca. Licet enim ego, vt *Sapiens Architecetus*, prima illius fundamenta, catechizando, euangelizando, docendo, instruendo, hortando, iecerim, tamen quicquid ego feci ac perfeci, nõ meis ego viribus, sed gratiæ diuinæ præsidij effeci. Quicquid in vobis ædificatum est, omnis virtutum in animabus vestris fabrica non mihi, sed gratiæ *DEI* tribuenda est. Ex hoc Apostoli effato habemus, I. *DEVM* esse Architecetum in quolibet Aedificio spirituali. II. Paulum fuisse Architecetum, quatenus fuit Apostolus Corinthiorum, eorum Pastor, concionator, instructor. III. Proprium Architeceti epitheton esse *SAPIENS*. Quanta autem fuerit in Paulo sapientia, vt verè dici poterit *Sapiens Architecetus*; verbis vix explicari potest: certè explicare satis non potuit summus Orator Chrysostomus, quid speremus, anseres inter olores? Conemur tamen aliquid.

SAPIENTIA quatenus rerum humanarum diuinarumque cognitionem, seu doctrinam comprehendit, vel est *Profana*, seu peregrina, quam Patres antiqui Græcancam vocabant, vel est *Sacra*, domestica, Ecclesiastica. Illa continetur in veterum Philosophorum, Historicorum, Poëtarum, Oratorum, aliorum Philologorum, eruditorumque virorum scriptis: hæc habetur tum ex Diuinis

nis litteris, tum ex traditione Ecclesiastica, tum ex inspiratione Diuina. Vtraque quadamtenus necessaria est, certè, utilis Architecto Euangelico, Concionatori, Magistro, Instructori, Doctore. Vtraque excellunt supra quã dici potest Paulus Apostolus. Errant, qui existimant ad Architectum Euangelicum, qualis esse deberet Ecclesiastes, sufficere, quod leuiter tinctus sit litteraturã aliquã vulgari: quod sciat non nihil ex Sacris litteris, quod habeat aliquam notitiã historiã Ecclesiasticã, Catechismum puerilem calleat, Decalogum promptè recitet, præcepta Ecclesiã non ignoret: cetera rudis: peregrinus in doctrinã sæculari, in historiã gentium, in Poëtarum commentis, in Oratorum voluminibus, in Philosophorum dogmatibus, in auctorum quorumcumque scriptis.

DEBET Ecclesiastes perfectus, esse Architectus Sapiens, non semi-sapiens, non semi-doctus, non semi-theologus; sed plenè sapiens, scientiã sacrã & profana: scientia vulgari & abdita: Scientia acquisita & infusã: Scientia humana & Diuina. Sermo Ecclesiasticus haud vulgaris, non debet esse macer & exsiccus, sed pinguis & adipatus, non ieiunio sed benè fartus eruditione omni. Quod in Moysè commendatur (Act. vii. 22.) laudatur in Stephano protomartyre; (Act. vi.) sed in Paulo potissimùm exprimitur omnibus Euangelij annuntiatoribus ad exemplum. Profecò, Scientia Apostoli naturalis, humana, & & Græcanica, in quã Tarfi, vrbe patriã, ita excultus fuit; vt facillè primas inter suos obtinuerit, plurimum auctoritatis illi attulit apud populos & gentes quaslibet, qui admirabantur in perorante illam Scientiã Græcanicã eminentiam: adeò, vt tradat S. Chryostomus *homil. 3. in 1. ad Corinth.* contendisse inter se Ethnicos, quisnam in ea excelleret magis, Plato an Paulus Tarsensis!

Qui

Qui ita in promptu habebat omnia Sapientiæ illius arcana, ut qualibet occasione ea proferret in medium, & cultoribus profanæ eruditionis promeret inde exemplò, unde confunderentur.

Scribit quidpiam de hac re admiratione dignissimum Clemens Alexandrinus, quod à maioribus acceratur, nam in Actibus Apostolicis, aut Pauli Epistolis non reperitur (a) Quemadmodum DEVS Iudæos saluos esse voluit, dando ijs Prophetas mysteriorum Iudaicorum gnaros; ita saluos voluisse facere Græcorum spectatissimos mittendo ad illos propriæ suæ linguæ peritos, & in ipsorummet doctrina exercitatos. Exemplo sit Paulus Apostolus, dicens (ita scribit Alexandrinus) *libros quoque Græcos sumite, agnoscite Sibyllam, quomodo vnum DEVM significet, & ea quæ sunt futura. Hydaspem sumite, & legite, & inuenietis DEI Filium, multo clarius & apertius esse scriptum. Quomodo etiam aduersus Christum multi Reges instruerent aciem, qui eum habent odio, & eos, qui nomen eius gestant et fideles & aduentum & tolerantiam. Idem apparuit in concione illa doctissima & eruditissima, quam habuit Athenis in Areopago, Actuum xvii. differens coram Epicureis & Stoicis Philosophis alijsque Gentilibus, & intimæ ipsorum Sapientiæ mysteria pandens, ac testimonia sapientum profanorum accumulans. Nec aliam ob causam cum concionarius fuisset Paulus coram Felice, Præses obstupescens Sapientiæ vbertatē, exclamauit: *Insanis Paule: multa te litteræ ad insaniam conuertunt*, Actuum xxvi.*

SED parum efficiet Sapiencia omnis naturalis, profana, humana, nisi coniungatur in Architecto Christiano transnaturalis, Sacra, Diuina, cuius excellentiam & profunditatem, quam habuit Paulus. Actus Apostolici, & omnes eius Epistolæ satis indicant, & deprædicarunt eius discipuli. Inter quos Dionysius Areopagita. *Sapien-*
tia

Clem. Alex. l. 6. Stromat. Baron, in appar. Annal.

tie Abyssum(a) vocat suum Magistrum, & communem Christianorum Solem. S. Chrysoftomus, (b) Cœlum eum appellat, in quo sit Sol iustitiæ, additque: Paulum esse Mare Sapientie purissimum & profundissimum. Quid S. Hieronymus? qui parum se dixisse autumat, cum plurima veluti in nucleo constipat his verbis: (c) Paulus vae electionis, Tuba Evangelij, regulus Leonis nostri, flumen loquentie Christiana, qui mysterium retrò generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum SAPIENTIÆ, & scientia DEI magnam miratur, quàm loquitur. Quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. Et quid aliud expectes ab eo, qui profitebatur, se Evangelium Sapientie cœlestis epitomen, non ab homine accepisse, & didicisse, sed per reuelationem IESV CHRISTI? ad Galat. 1. Qui gloriari poterat haud inaniter, se raptum in tertium & supremum Beatorum cœlum (II. Corinth. 12.) ibique audiuisse arcana SAPIENTIÆ verba, quæ non licet homini, nec potest mortalis, loqui; quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt? 1 Corint. 2. Qui protestabatur prædicationem suam, non esse in persuasibilibus humanæ Sapientie verbis, sed in ostensione Spiritus & virtutis excellere. SAPIENTIAM autem se loqui inter perfectos: Sapientiam verò, non huius sæculi, neque Principum huius sæculi, qui destruuntur; sed DEI Sapientiam in mysterio, quæ abscondita est: quam prædestinavit DEVS ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo Principum huius sæculi cognouit. Quid, quod Petrus, cui Pater cœlestis Sapientiam ab alto communicauerat, Paulus Sapientiam deprædicet. (I. I. epist. 2. cap. 3.) Carissimus frater noster Paulus, inquit, secundum datam sibi Sapientiam scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis. In quibus quantum lateat

Diui-

(a) Dion. cap. vii. de Diuin. Num. (b) S. Chrysoft. homil. 4. de laudib. Pauli. (c) Sanct. Hieronymus epist. 61. ad Pamma.

Diuinæ Sapientiæ, ita Eusebius (lib. 3. hist. cap. 24.) declarat. Paulus, qui inter ceteros Apostolos eruditior etiam in verbis videtur, & in sensibus præpotens, non amplius, quam paruulum Epistolarum suarum corpus reliquit. Quod utique immensa continet intra se, latque innumera Sacramenta, utpote, qui usque ad tertium cælum raptus, qua gererentur, inspexerat, & in ipsum quoque DEO dignum Paradisum abductus, viderat ibi ineffabilia verba, & DOCTRINAM illius interim Scholæ exceperat.

PORRO, Sapiencia tam humana quam diuina, vel est speculatiua. aut theorica, vel practica spectans vsum. Et hæc maximè requiritur in Architecto: nam Architectonica est practica, effectiua. Est autem Sapiencia practica, Sapiencia operans, quæ est Sapiencia Sanctorum, nunquam à virtutibus auulsa, si tamen à virtute distinguitur. Tanta autem hæc fuit in Paulo Architecto, vt cum virtutum omnium ARCAM nominet Chryostomus Sanctus, magnus semper Pauli, sed ex vero, encomiastes, admirator, & assecla, qui omnibus Patronum illum suum Sanctis præferre non dubitat, illustri comparatione bilancis, quam sic proponit. (2. ad Corint. 6.) *Etiamsi quis totum, contra eum iustorum chorum sigillatim appendat, inueniet trutinam virtutum ponderibus à Pauli parte depressam.* Sed nobis sat fuit, rudia quædam Sapienciæ Paulinæ lineamenta duxisse, vt omnibus appareat, quàm is verè dixerit: *Per gratiam DEI, qua data est mihi, vt SAPIENS ARCHITECTVS, fundamentum posui.*

ARTICULUS VII.

ARCHITECTI INTELLIGENTIA.

SAPIENTIÆ in Architecto Beseleele INTELLIGENTIA iungitur: quæ iuxta radicem originalem diuersum quid significat ab illâ. Denotat enim vox Hebræa actum illum mentis, quo res certò cognoscuntur, aut

E
quo